

... din Viena Marelui război

ÎNSEMNĂRI (V)

RINA MAVROCORDAT

AMINTIRI DIN VIENA, 1914*

1 februarie (1915). — Citesc stupefiată într-o gazetă franceză textul exact al convenției semnate de guvernul nostru cu Rusia, în vederea unei acțiuni împotriva Austro-Ungariei, cu aprobarea regelui. Într-adevăr, când a izbucnit războiul, s-a început prin a propune României provinciile populate de români, cu condiția să colaborăm la acțiune. Planul a întâmpinat rezistență, dar acum 2 luni a fost semnat următorul proiect: în schimbul neutralității României, Rusia îi recunoaște dreptul de a-și alipi teritoriile populate cu români, ocupându-le¹⁸⁴.

Relațiile dintre germani și români au devenit foarte reci și ambasada Germaniei nici nu a considerat necesar să întoarcă vizita pe care soțul meu a făcut-o cu ocazia sărbătorii imperiului¹⁸⁵. Take Ionescu, pentru a dovedi că Austria plănuia de mult un război preventiv împotriva Serbiei, relatează că în mai sau aprilie 1914 marchizul Pallavicini, ambasadorul Austriei la Constantinopol¹⁸⁶, a întreprins un turneu politic în România, cu scopul de a asigura concursul ei în

* Prezentare, traducere și note de Mircea Spiridonu. Prezentarea și părțile anterioare ale jurnalului au apărut în „Revista Arhivelor“, an LIX (1982), nr. 2, p. 169—179, nr. 3, p. 264—271; an LX (1983), nr. 1, p. 55—63; an LXI (1984), nr. 1, p. 69—78.

¹⁸⁴ După cum se știe, convenția fusese încheiată la 18 septembrie/1 octombrie 1914, în urma tratatelor dintre Ion I. C. Brătianu și S. D. Sazonov, ministrul de externe al cabinetului imperial rus. Într-un amplu discurs ținut mai târziu, la prima sesiune a Adunării Deputaților din România întregită, premierul român avea să arate că tratativele începuseră încă „în primele săptămâni ale luptei, în urma invitațiunii ministrului Rusiei“ (Ion I. C. Brătianu (Discurs rostit în ședințele din 16—17 decembrie 1919 ale Adunării Deputaților). În: „Desbaterile Adunării Deputaților“, nr. 14, 30 decembrie 1919, p. 158). Convenția, care prevedea că România va păstra o neutralitate binevoitoare și că va putea ocupa teritoriile din Austro-Ungaria populate de români *atunci când va considera momentul oportun* (Irina Mavrocordat va face această precizare puțin mai departe, în însemnarea din 9 februarie), trebuia să rămână secretă pînă ce România își va fi ales acel moment. Rezultă din jurnal că diplomația română avea cunoștință de înțelegere. (Notăm că autoarea se referă la ea pentru a doua oară, prima dată făcînd-o în însemnările din 16 decembrie 1914; v. „Revista Arhivelor“, an LIX (1982), nr. 3, p. 267). Ceea ce nu știa Irina Mavrocordat, ca și alții, avea să spună Ion I. C. Brătianu în același discurs de mai târziu: „Țin să declar că politica legăturilor noastre cu aliații (cu Antanta) nu am făcut-o, cum s-a spus, în contra voinței Regelui Carol, nu am făcut-o în ascuns de Dînsul. Tot ce am lucrat, am lucrat ca un servitor credincios al Țării și al Tronului, cu încrederea și cu știința Suveranului“ (*ibid.*).

¹⁸⁵ Ziua de 27 ianuarie, aniversarea zilei de naștere a împăratului Wilhelm II al Germaniei.

¹⁸⁶ Conte Giovanni Pallavicini (1848 Padova — ?), diplomat austriac, își reprezentase țara la Belgrad, München, Petersburg, București (1899). Între 1906

cazul unui conflict cu Serbia, iar dacă România nu ar consimți, el ar fi urmat să caute atunci alt prieten în Balcani, cu alte cuvinte Bulgaria. Foarte surprins, Ionescu i-a declarat că nu considera ca Serbia, care fusese atât de greu încercată de două războaie¹⁸⁷ și încă nu putuse digera plăcinta macedoneană¹⁸⁸, să fie în stare să provoace marea monarhie vecină. Marchizul a formulat următoarea obiecție: „Orice guvern trebuie să prevadă pericolele care-l pot amenința!”. „Dar aceasta este teoria războiului preventiv“, i-a răspuns Take Ionescu, înțelegând intențiile belicoase ale Austriei. Aceasta explică întrevederile repetate cu împăratul Germaniei, vizita la Konopischt¹⁸⁹ și actul de provocare al arhiducelui care a ales Bosnia și Herțegovina ca teatru al manevrelor militare și ziua sărbătorii naționale a Serbiei pentru a-și face intrarea în Sarajevo. Se spune chiar că Franz Ferdinand, deși refuzase ca poliția să ia măsuri prea drastice pentru a-l apăra și să caute să provoace un incident care să-i permită să atace Serbia, ar fi fost totuși frământat de sumbre presimțiri. Care, dealtfel, s-au și adevărit!

Un viț vienez: „Totdeauna s-a temut Germania de pericolul galben, dar de când armatele lui Hindenburg¹⁹⁰ au simțit pe propria lor piele ce dezastruoasă este colaborarea cu armatele austro-ungare, se teme acum mult mai mult de pericolul galben-negru“¹⁹¹.

Dominația lui Tiszá¹⁹² asupra Austriei a început să fie resimțită și unele ziare mai independente, ca „Die Zeit“ de pildă, îndrăznesc să protesteze. Oamenii simpli, la rîndul lor, încep să fie decepționați de germani și nu pregetă să le reproșeze că se poartă cu ei prea arogant și disprețuitor. Victoriile germanilor în Franța și Rusia sînt ironizate, pentru că nu mai par atât de decisive ca să le dea dreptul să fie atât de infumurați și impertinenți. A trecut vremea cînd se

---

și 1918 a fost ambasador extraordinar și plenipotențiar al Austro-Ungariei la Constantinopol. S-a remarcat prin activitatea desfășurată îndeosebi în timpul anexării Bosniei de către A.-U. (1908), al războaielor balcanice și al primului război mondial.

¹⁸⁷ V. nota 17.

¹⁸⁸ Macedonia revenise în întregime Bulgariei după primul război balcanic, iar după cel de-al doilea (v. nota 17), cea mai mare parte a ei fusese împărțită între Grecia și Serbia. În 1915 avea să fie ocupată de trupele Puterilor Centrale, pînă la mijlocul lui septembrie 1918, cînd armatele Antantei o vor elibera. Astăzi, ea intră în componența Greciei (vestul masivului Olimp, cîmpiile Vardarului inferior și ale Strumei răsăritene; oraș principal: Salonic), a R. S. F. Iugoslavia (zona muntoasă deschisă de bazinul Vardarului; republică confederată, cu capitala Skoplje) și a R. P. Bulgaria.

¹⁸⁹ Castel lângă orașul ceh Benešov (în l. germană Beneschau) din centrul Boemiei, pe atunci proprietate a arhiducelui Franz Ferdinand, moștenitorul tronului Austriei, asasinat la Sarajevo.

¹⁹⁰ Feldmareșalul și omul politic german Paul von Beneckendorf und Hindenburg (1847—1934) fusese numit la 22 august 1914 comandant al armatei a 8-a. A înfrînt armatele imperiale rusești la Tannenberg (26—30 august 1914) și în primele lupte de la Lacurile Mazuriene (8—11 septembrie 1914), îndepărțîndu-le din Prusia Orientală. La 18 septembrie al aceluiași an a preluat conducerea tuturor operațiilor în Est, precum și comanda supremă a nou createi armate a 9-a. În 1916—1918, șef al statului major al armatei germane. Devenit președinte al Germaniei (1925—1934), avea să predea puterea lui Adolf Hitler, numindu-l cancelar (ian. 1933).

¹⁹¹ Galbenul și negrul erau culorile imperiale care formau, împreună cu armoariile casei domnitoare și cu dungile roșu-alb-roșu, drapelul Imperiului austro-ungar.

¹⁹² István Tiszá (v. nota 125).

strîngea lumea buluc în jurul oricărui soldat neamț și-l petrecea ore în șir plină de admirație și simpatie. Acum, nimeni nu le mai dă importanță, sau sînt priviți cu un aer de-a dreptul batjocoritor.

Din toate părțile mi se pretinde că am fi revenit la vechea prietenie cu Austria și că ne-am arăta gata să colaborăm cu ea. Se zice că Italia s-ar fi decis la o neutralitate definitivă, cu condiția să i se cedeze Trentino¹⁹³ în schimbul unui miliard (???)

În mediile aristocratice vieneze împăratul este discutat fără jenă și sînt exprimate deschis nemulțumirile pe care le trezește. Este învinuit că a purtat ghinion țării, că nu a făcut nimic de seamă în timpul îndelungatei sale domnii și, în concluzie, i se dorește abdicarea sau chiar moartea!... Și cînd te gîndești că, numai cu un an în urmă, der liebe Kaiser¹⁹⁴ era obiectul venerației și adorației universale a supușilor săi. Se poate totuși spune că poporul de rînd i-a rămas atașat și fidel. Astfel că o schimbare de domnie n-ar produce decît cele mai grave complicații¹⁹⁵.

6 februarie. — De cînd germanii au venit să-i întărească pe austro-ungari, rușii au început iar să se retragă din trecătorile Carpaților¹⁹⁶. Nînsorile și viscocele contribuie și ele în mare măsură la îngreunarea operațiunilor strategice în munți.

Ieri, delir al presei vieneze, care-și pune toate speranțele în blocada anunțată a fi instituită cu începere din ziua de 18 pe toată întinderea coastelor engleze: întreaga presă susține că Germania nu ar profera o amenințare atît de precisă dacă nu ar fi sigură de reușită, ținînd seama de seriozitatea ce o caracterizează, și că această ripostă la înfometarea pe care Anglia o pregătea Puterilor Centrale va provoca, dimpotrivă, foamete în Anglia și va pune capăt în scurt timp războiului. S-a pus și întrebarea ce măsuri va lua Anglia pentru a para lovitura.

Printre numeroasele schimbări la nivelul înaltelor demnități ale Austro-Ungariei și prin care se prevede și înlocuirea contelui Stürgkh¹⁹⁷, se numără statthalterul din Triest, prințul Hohenlohe¹⁹⁸, ceea ce se interpretează ca o satis-

¹⁹³ V. nota 82.

¹⁹⁴ Drăguțul împărat (în l. germană în text).

¹⁹⁵ Opinia autoarei jurnalului poate fi înțeleasă ținînd seama de relațiile ei cu înalta societate vieneză și cu însăși curtea imperială. Și astăzi unii istorici străini, fără să observe politica imperialistă și de asuprire națională dusă de Austro-Ungaria, consideră că Franz Joseph reprezenta singurul element de unitate al popoarelor imperiului său, datorită mai ales unui fel de „complex“ pe care supușii l-ar fi avut față de suveran, complex format din considerație, respect și compasiune. Un amestec de sentimente legate de prețuirea „înaltei conștiințe a misiunii“ ce i se atribuia și mergînd pînă la sensibilitate față de numeroasele nefericiri ale vieții sale domestice (executarea fratelui său Maximilian în Mexic în 1867, sinuciderea fiului său Rudolf în 1889, asasinarea soției sale, Elisabeta, în 1898). La favorabila dispunere pare să fi contribuit și reputația nu prea bună a urmașului său ultim la tron, Carol (notată și în jurnal, v. „Revista Arhivelor“, an LXI, 1984, nr. 1, p. 77). Totodată este foarte probabil că împăratul polariza elementele mai tradiționale, autohtoniste, care nu vedeau cu ochi buni filo-germanismul „destabilizant“ al unor decepționați.

¹⁹⁶ Carpații Centrali.

¹⁹⁷ V. nota 182.

¹⁹⁸ Aparținînd subramurii a doua, bavareze a ramurii secunde (Hohenlohe-Waldenburg-Schillingsfürst) din linia a doua (Hohenlohe-Waldenburg), catolică, a familiei aristocratice germane Hohenlohe, prințul Konrad von Hohenlohe (1863—

facție oferită italienilor. Franz Joseph a dat un manifest către poporul său, mulțumindu-i pentru patriotismul arătat și pentru toate sacrificiile la care a consimțit cu atîta noblețe în cele 6 luni de cînd durează acest război teribil.

Prețurile tuturor alimentelor devin exorbitante. Făina a început să nu se mai găsească și cofetarii, brutarii nu mai au voie să fabrice decît niște bulgări cenușii numiți pîine de război. Particularii nu vînd livra¹⁹⁹ de făină decît amestecată cu 3 livre de alte produse făinoase (orz, mălai, țărițe).

Infringerile turcilor anunțate de comunicatele rusești din Caucaz sînt negate. Armata turcă este în plină derută, a pierdut o mare cantitate de muniții, astfel că nu se mai poate opune mult timp unui dezastru final, nemaiavînd mijloacele necesare de a se aproviziona. La Constantinopol domnește o adîncă deprimare și se resimte și o imensă nemulțumire față de germani, care i-au antrenat (pe turci) în această aventură dezastruoasă. „Goeben“²⁰⁰ a avut mult de suferit și, cu toate că a fost reparat de bine, de rău, nu va mai putea fi folosit pentru raiduri. Se pare că Franța este foarte decepționată din cauză că Italia și România nu se hotărîsc să treacă la acțiune.

Edițiile speciale susțin că Portugalia rămîne neutră, aceasta fiind poziția noului guvern militar²⁰¹.

O știre care m-a pus pe gînduri : după spusele unui domn foarte informat, francezii și englezii ar fi închiriat imobile pentru a-și completa spitalele și le-ar fi închiriat pe termen de doi ani. Doi ani...

9 februarie. — Soțul meu l-a văzut astăzi pe Tschirschky, ambasadorul Germaniei, care l-a copleșit cu amabilități la adresa țării noastre și cu proteste prietenești. „Cum s-a putut crede la dv., i-a declarat el, că trupele pe care le concentrăm spre Bucovina ar fi destinate să atace țara dv. cu care întretinem relații de prietenie atît de strînse de 30 de ani!“ „Nu înțeleg, a adăugat el, de ce țara dv. mai ezită să ni se alătore și să acționeze împreună cu noi, căci austro-germanii nu se mai îndoiesc de victorie. Din nefericire, aurul francez a făcut mult rău la dumneavoastră și starea de spirit actuală din țara dv. se datorește intrigilor aliaților Antantei²⁰². Dar nu mă îndoiesc că, înțelegînd adevăratele interese ale țării, vă veți alătura nouă!“ etc....

1918) a fost în 1903 președintele Bucovinei, în 1906 președinte al consiliului de miniștri austro-ungar și în două rînduri (în 1904 și din 1906 pînă în octombrie 1915) guvernator al Triestului.

¹⁹⁹ O livră (un funt) = aprox. 0,5 kg.

²⁰⁰ Cruciașător greu german, care, împreună cu cruciașătorul ușor „Breslau“, bombardase la 4 august 1914 porturile Philippeville și Bona din Algeria (aflată sub administrația Franței), spărsese la 6 august blocada engleză de la Messina și ajunsese în strîmtoarea Dardanele, unde fusese integrat în marina turcă, sub numele de „Sultan Iavus Selim“ (cel de-al doilea cruciașător, sub numele de „Midilli“, avea să fie scufundat la 20 ianuarie 1918 în fața Dardanelor de către aliați).

²⁰¹ Guvernul avîndu-l ca prim-ministru pe generalul Joaquim Pereira Pimenta de Castro fusese instalat la 25 ianuarie 1915; a fost în exercițiu pînă la 14 mai 1915.

²⁰² Reproșul ambasadorului german în legătură cu efectele „aurului francez“ nu aveau, după cum se știe, consistență: eforturi incredibile de a cîștiga pe o asemenea cale opinia publică din România depuneau nimeni alții decît emisarii austriece și germani. E de mult cunoscut acest pasaj edificator dintr-o scrisoare confidențială trimisă la începutul războiului de ministrul de externe austro-ungar L. von Berchtold șefului statului major al armatei austro-ungare Conrad von Hötendorf: „Pentru influențarea opiniei publice din România, și anume atît a personalităților politice, cît și a ziarelor, am întreprins deja de cîtva vreme, împreună cu guvernul german, o acțiune secretă, pentru al cărei scop am pus la dispoziția ambilor noștri reprezentanți la București sume de bani în cantitate

Se apreciază că pînă acum au fost scoși din luptă 2 milioane de soldați germani și 2 milioane $\frac{1}{2}$ de ruși, 1 milion de francezi și 500.000 de englezi.

Azi, arhiducesa Zita²⁰³ a adus pe lume un prinț în greutate de 4900 gr., a treia progenitură și al doilea băiat al perechii imperiale moștenitoare a tronului.

Încă o dovadă că se așteaptă și se pregătește o campanie de lungă durată: potrivit unei scrisori a tînărului R., fiul ministrului Bavariei²⁰⁴, care luptă în Franța, boșii studiază toate terenurile care pot fi însămintate atît în provinciile franceze, cît și în cele belgiene pe care le-au ocupat.

Brâncoveanu, în trecere prin Viena, mi-a confirmat că Tripla Înțelegere²⁰⁵ propusese României încă de la începutul războiului Bucovina și Transilvania în schimbul neutralității ei. Regele Carol și Brătianu refuzaseră atunci. După moartea regelui, se revenise la atac, reînnoindu-se propunerea, cu condiția unei colaborări strînse cu aliații, care se angajau să accepte aceleași cesiuni teritoriale, cu condiția ca armata română să le ocupe și să-și asume obligația de a ține în respect Bulgaria. Brătianu nu îndrăznise nici de data aceasta să se angajeze. În sfîrșit, acum 2 luni, Rusia, ea singură de data aceasta, a repus pe tapet propunerile, cu condiția ca România să ocupe provinciile respective, lăsîndu-i-se libertatea să-și aleagă momentul intervenției. De data aceasta Brătianu a semnat și așa stau lucrurile deocamdată²⁰⁶.

Pe de altă parte, fiindcă Rusia nu are aerul că dă tot ce se putea spera de la imensa ei armată, ezitarea de a intra în acțiune persistă, astfel încît chiar și cele 2 tabere îi reproșează lui Brătianu șovăielile și pretutindeni se manifestă neîncredere.

Am întîlnit un prieten care, întors de la Roma, unde se întreținuse cu mai mulți oameni politici și putuse astfel „lua pulsul“ chiar la sursă, a ajuns la concluzia că Italia va rămîne pentru moment neutră și că pur și simplu nu-și închiuie cine ar putea fi atît de perspicace încît să pătrundă adevăratele intenții ale guvernului (italian).

Cert este că Bülow²⁰⁷ se agită, urzește intrigi și încearcă totul ca să readucă în turmă oaia rătăcită. În momentul de față lucrează la răsturnarea guvernului și la înlocuirea lui prin oameni politici devotați Germaniei. Se crede însă că manevra nu are sorți de izbîndă. În orice caz, sînt 800.000 de oameni concentrați la Veneția ca răspuns la corpurile de armată austro-germane cantonate în Tirol.

Recentul cutremur de pămînt, care a făcut 40.000 de victime, se pare că a produs o mare deprimare în Italia²⁰⁸. Pagubele sînt evaluate la un milion, iar

extraordinară (apud C. Kirițescu, *Istoria Războiului pentru întregirea României, 1916—1919*. Ed. a II-a, București, Edit. Casei Școalelor, [1925], vol. I, p. 150, nota 1; sublinierea noastră). Iar un alt martor de seamă al epocii, un binecunoscut diplomat român, relevă și el, în memoriile sale inedite, „propaganda germană făcută cu mijloace bănești reale, cu o corupțiune fără precedent și fără nici un scrupul“ (Arh. St. București, fond Diamandy Constantin, dosar 105).

²⁰³ V. nota. 178.

²⁰⁴ Al baronului H. Tucher von Simmelsdorf.

²⁰⁵ V. nota. 3.

²⁰⁶ V. nota 184.

²⁰⁷ V. nota 100.

²⁰⁸ Este vorba de cutremurul care a avut loc într-o cunoscută zonă seismică italiană, a munților Abruzzi, în noaptea de 11 spre 12 ianuarie 1915. Dimensiunile catastrofei au produs o puternică impresie în întreaga lume. O ilustrare semnificativă în acest sens spicuim din țara natală a autoarei, unde emoția a fost cu atît mai mare cu cît tragicul eveniment s-a situat, după stilul vechi, în noaptea de revelion; astfel, sub titlul elocvent *Sora Italia*, cotidianul de mare tiraj „Universul“ publica imediat după zilele de sărbătoare, în prima pagină, următorul articol cules cu aldine: „Telegramele sosite în ziua de Anul Nou ni-au adus,

pe de altă parte, întrucît din cauza războiului străinii nu mai vin să anime hotelurile și locurile de agrement, atmosfera este posomorită și lumea trăiește în anxietate și așteptare.

13 februarie (1915). — Aflu de la Paris că Franța și Anglia sînt hotărîte să ceară Bulgariei să adopte o poziție netă și să renunțe la atitudinea enigmatică și perfidă pe care a adoptat-o de la începutul războiului.

Se spune că Berchtold²⁰⁹, înainte de a-și fi părăsit postul, de acord cu Krobotin, ministrul de război²¹⁰, era de părere să nu se reînceapă ofensiva împotriva Serbiei și toate trupele disponibile să fie păstrate pentru a acționa împotriva rușilor, ca să se dejoace planul acestora de a pătrunde în Transilvania, de a distruge recolta viitoare și de a-i împiedica astfel pe austrieci să dispună de alimente peste cîteva luni. Ziarele de aici declară că, grație viguroasei ofensive austro-germane, rușii bat pretutindeni în retragere, că Bucovina a fost din nou eliberată și că acum e rîndul Galiției să fie salvată.

O depeșă din seara aceasta anunță de asemenea o mare victorie germană la lacurile Mazuriene²¹¹, care fără îndoială aduc ghinion rușilor pentru că iarăși par să fi pierdut 26.000 de prizonieri.

3/16 februarie (1915). — Sora mea²¹² mi-a scris că evenimentele se precipită și că vom intra și noi în hora infernală, împreună cu Italia ca parteneră, ostilitățile trebuind să înceapă în aceeași zi. Un ambasador de la Roma a afirmat și el că Italia este hotărîtă să intervină. Germanii, după cît se pare, bănuiesc ce-i așteaptă și încearcă prin toate mijloacele să recîștige prietenia italienilor. Bülow²¹³ își dă toate silințele, chiar și să răstoarne actualul guvern. O expresie hazlie, comisă involuntar de o bravă doamnă de aici care, vrînd să traducă în

---

printre alte vești, o știre din cele mai dureroase : pămîntul s-a cutremurat într-o bună parte din Italia, pricinuind îngrozitoare pustiiri în bunuri și printre oameni. / Zeci de mii de vieți s-au stins în chinuri crude ; mulțime de oameni au fost schilodiți ; muncă și agoniseală în valoare de milioane au fost nimicite. / Marea și frumoasa noastră soră Italia e cufundată în cea mai adîncă jale. / În cîțiva ani, aceasta e a doua mare nenorocire ce o lovește în același fel ; ne aducem cu durere aminte de dezastrul de la Messina. / Mai ales în vremile grele de astăzi, cînd lumea toată stă în cumpănă grea, încercarea căzută pe Italia e și mai simțitoare. / Românii compătimesc din adîncul inimii pe frații lor și le trimet expresiunea celor mai calde simpatii. / Guvernul nostru a și telegrafiat din primul moment guvernului italian condoleanțe. / Date fiind împrejurările, guvernul din Roma a hotărît să nu primească subscripțiuni din străinătate pentru ajutorarea victimelor. / Va primi însă de pretutindeni espresia simțimîntului de compătimire și cel mai cald din toate va fi al nostru" („Universul“, XXXIII, 1915, nr. 4, luni 5 ianuarie, p. 1).

²⁰⁹ V. nota 1.

²¹⁰ Feldmareșalul Alexander, liber-baron Krobotin (1849—1933) a fost ministru de război al Austro-Ungariei între 1912 și aprilie 1917, după care devine comandantul armatei a 10-a pe frontul din Carintia, apoi în Tirol, unde luptă pînă la sfîrșitul războiului. Era un reputat tehnician și organizator.

²¹¹ Este cea de-a doua bătălie de la *Lacurile Mazuriene* (în legătură cu prima, v. nota 191) și din Carpați, desfășurată în ianuarie-februarie 1915. Frontul carpatic austriac a primit un puternic sprijin german, absolut indispensabil (4 divizii, care au format „armata germană de sud“, comandate de feldmareșalul Hindenburg). Înfrîntă în această bătălie de iarnă de la Lacurile Mazuriene, armata imperială rusă a 10-a, nou creată, a depus armele în pădurea de la Augustów (nordul Poloniei).

²¹² Maria C. Blaremburg, sora mai mică a Irinei Mavrocordat, căsătorită cu Nicolae Filipescu (v. nota 94).

²¹³ V. nota 100.

franțuzește termenul de semilună, în cinstea căreia se dau atâtea concerte prin părțile astea, l-a redat prin : demi-monde (*Halbmond*)²¹⁴.

Aflu că grecii au comandat 500.000 de puști în America²¹⁵, urmînd a le fi livrate imediat. Ceea ce ar dovedi că nu vor întîrzia să intre în arenă.

Dealtfel, incidentul turco-grec pare să fi fost destul de grav. Ziarele de azi dimineață relatează că intrucît atașatul naval grec fusese insultat în plină stradă de un agent al poliției secrete turcești, ministrul Greciei s-ar fi plîns pe lângă marele vizir²¹⁶, care i-ar fi exprimat regrete pentru incident. Panas, ministrul Greciei, a declarat că telegrafiasse guvernului său expunîndu-i cazul și că aștepta instrucțiuni. Iată ce a pretins guvernul grec în scris :

1. Prefectul poliției din Constantinopol trebuie să vină în mod oficial la ministrul Greciei și să ceară scuze în fața întregului personal al legației în numele subalternului său.

2. Funcționarul vinovat să fie destituit, judecat și condamnat cu severitate.

3. Guvernul turc să dea publicității o declarație privitoare la aceste satisfacții oferite guvernului grec.

Înainte ca nota să fi ajuns la Constantinopol, marele vizir trimisese subsecretarul de stat la d. Panas ca să-i exprime regretele sale, dar ministrul Greciei i-ar fi răspuns că lucrurile nu mai depindeau de el și că trebuia să aștepte instrucțiunile cerute. Intrucît răspunsul Greciei nu primise satisfacție deplină, Panas a părăsit Constantinopolul, dar l-a lăsat pe secretarul său însărcinat cu afaceri. Așadar, relațiile încă nu sînt propriu-zis rupte.

Atentat la Sofia²¹⁷.

În timpul unui bal mascat la care participau mai mulți membri ai corpului diplomatic și reprezentanți ai înaltei societăți bulgare, s-a produs la ora unu noaptea o detunătură îngrozitoare, care a declanșat o panică teribilă. Țipete înspăimîntătoare, leșinuri și, în urma cercetărilor efectuate, s-a descoperit că un panou al ușii de la intrarea sălii de bal din cazinoul municipal fusese spart ca să se arunce înăuntru o bombă care explodase în apropierea locului unde se aflau președintele consiliului (de miniștri) cu soția²¹⁸, fostul ministru de război Boiadjiev și ultimul ministru de război, Ficev, fiica acestuia și ginerele lui Ficev. Locotenentul Boiadjiev și d-ra Ficev au fost răniți grav și au murit ; alte 10 persoane s-au ales cu răni mai mult sau mai puțin grave, dar autorul atentatului nu a putut fi prins și nu se știe dacă este vorba de actul unui dement, de un complot politic sau de opera unui anarhist. Au fost arestate mai multe persoane, între care și sirbi.

Berchtold²¹⁹, înainte de a-și fi părăsit postul, și Krobotin²²⁰, ministrul de război, erau de acord ca Serbia să nu mai fie atacată din nou, ci să se păstreze toate forțele pentru ca să se dea o lovitură masivă în Rusia, să se degajeze Bucovina și Galiția.

Alt viț vienez : într-un restaurant din Capitală, un domn și-ar fi ieșit din fire descoperind în lista de bucate felul numit „beef à la Wellington“, sub motiv că n-ar trebui să se folosească termeni englezești în timp de război. „Dar

²¹⁴ Halbmond, în l. germană, înseamnă semilună. Tradus însă mot-à-mot și greșit în franceză (demi-monde, în loc de croissant) înseamnă... lumea prostituatelor.

²¹⁵ S.U.A.

²¹⁶ Prințul Misirlî (= „Egipteanul“) Said *Halim Pașa*.

²¹⁷ A fost comis la 2 februarie 1915, ora 1 noaptea.

²¹⁸ Vasil Hristov *Radoslavov* (1854—1929), om politic bulgar. Prim-ministru (4 iulie 1913 — 21 iunie 1918). Pleacă apoi în Germania.

²¹⁹ V. nota 1.

²²⁰ V. nota 213.

cum să-i spunem ?" l-a întrebat dezolat chelnerul. „Gîscă à la Brudermann“²²¹, i-a răspuns clientul, făcînd aluzie la nulitatea unuia dintre generali de la începutul războiului.

17 februarie. — Gazetele de aici afirmă că înfrîngerea suferită de ruși la lacurile Mazuriene este formidabilă : 50.000 de oameni căzuți sau luați prizonieri. S-au arborat drapelele, lumea exultă, încredințată că, după toate aceste succese, noi și cu Italia nu vom mai îndrăzni să clintim. Între timp, viața se scumpește înspăimîntător și magazinele se golesc văzînd cu ochii. Făina e foarte scumpă, benzina costă o avere iar uleiurile și cauciucurile pentru automobile sînt de negăsit.

Se pare că incidentul greco-turc a fost aplanat, turcii prezentînd în ceasul al doisprezecelea scuzele pretinse de nota grecilor.

18 februarie. — Ziua în care trebuia să înceapă blocada germană²²² și boșii urmau să încerce a administra Angliei o lovitură formidabilă. Totul s-a redus la nimicirea unei nave cu abur franceze.

20 februarie. — Se pavoazează pretutindeni, toți jubilează din cauza succesorilor repurtate de Hindenburg²²³ împotriva rușilor, iar fostul ministru de externe Goluchowski²²⁴ spunea dăunăzi că victoria finală este neîndoielnică : rușii vor cerși în genunchi pacea neîntîrziat, iar românii au fost puși la respect de cînd s-au pomenit cu un milion de oameni la frontiera lor : nu vor îndrăzni să miște. Cît privește italienii, sînt încă dubioși. Ultimele înfrîngeri suferite de ruși par să fie formidabile. După afirmațiile germanilor, au pierdut mii de morți, 100.000 de prizonieri, 300 de tunuri și mari cantități de materiale de război, tot acolo, la lacurile Mazuriene²²⁵. Austrieicii, la rîndul lor, susțin că au curățat întreaga Bucovină și Galiția meridională și că ar fi capturat 45.000 de prizonieri și 150 de tunuri. Pretutindeni drapele, explozii de bucurie, iar edițiile speciale sînt strigate pe străzi pînă spre miezul nopții.

Victoriile împotriva rușilor se țin lanț. A căzut Stanisławów²²⁶ în Galiția și se nădăjduiește că nu peste mult timp va fi degajat și Lembergul²²⁷. Și lângă Varșovia, la Przasnysz²²⁸, germanii au repurtat un mare succes, capturînd tunuri, trenuri militare și 10.000 de prizonieri. E de necrezut cît de slabi sînt rușii și cît de puțină împotrivire sînt în stare să opună. Împăratul Franz Joseph este radios, ceea ce sugerează revistei „Le Rire“ această maliție : „Cereți pneul X, singurul care nu crapă niciodată, întocmai ca Franz Joseph !“.

²²¹ Cavalerul Rudolf von *Brudermann* (1850— ?), general austro-ungar (n. la Gyöngyös), comandase la începutul războiului armata a 3-a austro-ungară și suferise o înfrîngere răsunătoare, fiind nevoit să abandoneze armatele imperiale rusești Lembergul (Lvóvul) ; în urma acestui eșec, în septembrie 1914 a fost pus în retragere.

²²² Contra Angliei.

²²³ V. nota 190.

²²⁴ V. nota 59.

²²⁵ V. nota 214.

²²⁶ Oraș polonez din Galiția Răsăriteană, situat nu departe de Varșovia. Avea să fie deținut de armatele Puterilor Centrale pînă la 6 iulie 1917, cînd armata generalului Kornilov (în cursul celei de a doua ofensive a generalului Brusilov) avea să împingă frontul centraliștilor dincolo de riul Lomnica.

²²⁷ Orașul polonez *Lvóv*, pînă în 1918 capitala provinciei de coroană austriece Galiția. Armatele austriece îl abandonaseră în august 1914 și nu-l putuseră recuceri în septembrie. Avea să fie părăsit fără luptă de armatele imperiale rusești la 22 iunie 1915.

²²⁸ *Przasnysz* (Prasznysz), oraș din nordul Poloniei, situat între localitățile *Mława* și *Lomża*, aproape de frontiera Prusiei Orientale. Cucerit la 25—26 februarie 1915 de grupul de armate german comandat de Gallwitz, avea să fie recucerit la 13 iulie al aceluiași an de armatele imperiale rusești.

Prețul alimentelor a crescut nebunește și piinea va fi raționată, pentru că făina se găsește din ce în ce mai greu și efectele războiului economic al Angliei împotriva Germaniei se fac din ce în ce mai mult simțite.

26 februarie. — Un prieten, care se află la Londra de când germanii au decretat blocada, spune că în Anglia nu i se simt deloc efectele. La Londra domnește calmul și străzile sînt înșesate de trupe. Știrea este confirmată de Mișu²²⁹, ministrul nostru în Anglia, care în momentul de față se află în România, unde împărtășește tuturor impresia sa că Anglia e stăpînită de o încredere absolută în victoria finală. În momentul de față, ea dispune de o armată de un milion de oameni, în toamnă va avea două milioane, iar mai tîrziu trei. Și dacă nici atît nu va fi de ajuns, se va introduce serviciul militar obligator.

Noul eșec suferit de ruși în Prusia Orientală este explicat prin sosirea neașteptată a unor enorme întăriri germane: acestea i-au dat din nou peste cap, aruncîndu-i în lacurile Mazuriene, minate și bombardate.

Sosirea gen(eralului) Pau²³⁰ la București a prilejuit grandioase manifestații de simpatie, străzile erau înșesate de lume, astfel că automobilul lui abia și-a putut croi drum, iar la fereste erau arborate culorile Franței și ale României. Ovații entuziaste de-a lungul întregului parcurs, ploaie de flori etc. O adevărată sărbătoare națională. Aici se afirmă că pierderile înregistrate de națiunile beligerante pînă în ianuarie (1915) în morți, răniți și dispăruți s-ar repartiza după cum urmează: Rusia — 2 milioane 500.000, Franța — 1 milion 500.000, Austro-Ungaria — 2 milioane, Anglia — 200.000, Belgia — 100.000, Serbia — 300.000 (?), Germania — 2 milioane. Sînt declarați 300.000 de prizonieri austrieci în Rusia și 70.000 în Serbia.

Flotele franceză și engleză au bombardat cu 60 de unități Dardanelele și au provocat stricăciuni cîtorva forturi exterioare.

Vizitat spitalul de garnizoană, unde am văzut 20 de români, abătuți și descurațați. Mi s-au plîns că rațiile le-au fost reduse la trei supe fără carne și fără piine, din cauză că unii dintre ei, cred că doi, își pusese răni vitriol ca să le agraveze și să nu mai fie trimiși din nou pe front. Toți erau din regimentul 64. Bieții de ei, și totuși luptaseră atît de bine ca să apere de fapt o nație care nu era a lor...

Asistat recent, în 2 martie, la o festivitate organizată în beneficiul spitalului Palfi de familia Harrach²³¹ în frumosul ei palat de la Freiung. Erau prezente arhiducesa Bianchi și fiicele ei, toată Gotha și Golgota vieneză. S-a strîns o sumă impresionantă. Acolo mi s-a relatat o anecdotă tare nostimă: prințesa Pauline Metternich²³², celebră nu numai prin spirit, dar și prin urîțenie, de-

²²⁹ Nicolae Mișu (Nicolas Mishu) (1858—1925), diplomat român. Și-a început cariera în 1886 ca Ministru al Palatului. Timp de mai mulți ani, plenipotențiar la Londra. A reprezentat România la Conferința păcii de la Paris. În 1919, ministru de externe în guvernul prezidat de generalul A. Văitoianu.

²³⁰ Generalul francez G rald Pau (1848—1932), erou al războiului franco-prusian din 1870 ( n care  si pierduse braul drept), avea reputația unui mare organizator și instructor. Rechemat de Joffre în august 1914 spre a i se încredința comanda armatei din Alsacia, recucerise partea superioară a provinciei. A acționat în 1915 în Serbia, Rusia, în 1916 în Basarabia, iar în 1917 iarăși în Alsacia.

²³¹ Veche familie aristocratică austriacă (atestată din sec. al XIV-lea), cu mai multe ramuri. Poseda castele în Austria Inferioară, Boemia, la Viena (Freiung 3 din Viena I).

²³² Prințesa Pauline Metternich-Sándor (1836—1921) era văduva prințului Richard Metternich-Winneburg (1829—1895), fiul cancelarului austriac și în același timp v r de gradul doi cu sus-menționata (căci M ric Sándor — n.  n 1805 la Trenč n, Slovacia, decedat în 1878 — fusese căsătorit cu Leontina, fiică a cancelarului Clemens Lothar Wenzel, principe de Metternich).  n 1897,  mp ratul Franz

zavantaj pus și mai mult în evidență de fardul cu care nu e deloc zgîrcită, s-a dedicat, în ciuda vârstei respectabile, unei sumedenii de opere caritabile spre folosul răniților, familiilor lor ș.a.m.d. Împăratul, nemaștiind cum să-i arate mulțumirea sa, daț fiind că distinsa doamnă primise pînă acum tot ce se poate primi în materie de decorații, portrete cu autograf ș.a.m.d., a pus să fie tatonată discret ca să afle ce i-ar mai putea face plăcere. Brava prințesă a declarat că dorea să fie îmbrățișată de venerabilul suveran. Care, auzind una ca asta, ar fi exclamat plin de oroare și de resemnare: „O, Doamne, treacă de la mine și acest pahar!“

Și fiindcă veni vorba de onoruri, se istorisește o altă nostimadă, în legătură cu Koerber²³³, fostul președinte al Consiliului de Miniștri și actualul ministru de finanțe în locul lui Bilinski²³⁴. Acum unsprezece ani, cînd era președinte, pentru a spori cazulul²³⁵ casei imperiale a arhiducesei Marie-Valérie, fiica împăratului, ar fi cerut respectivei arhiducese, care, împovărată de copii²³⁶, nici nu aștepta altceva, să-i recomande cît mai mulți buni cetățeni dornici de a deveni, contra cost firește, baroni și pairs-i ai monarhiei. Costul era de 500.000 de franci și afacerea prospera. În Ungaria se scăpa mai ieftin — cu 100.000 — ceea ce cam deprecia titlurile, ce e drept, dar (nici) Austria nu ducea lipsă de postulanți. La un moment daț s-a ajuns la o listă de 111 baronii în 18 luni, ceea ce cam depășea limitele decenței. Comerțul cu titluri ajunsese atît de înfloritor, încît acea „belle époque“ a fost numită epoca Koerber. Au luat ființă și sucursale în străinătate, ceea ce a provocat supărătoare neînțelegeri. Un anume industriaș Gutmann, care făgăduise să finanțeze o gazetă, a rupt tîrgul ca să folosească cele 500.000 de coroane promise pentru a cumpăra funcția de primar, de unde procese, dezvăluiri scandaloaase și sfîrșitul comerțului inițiat de Koerber, care a trebuit să-și dea demisia. A urmat o perioadă de acalmie, pînă în 1908, cînd iminența unui război a determinat autoritățile să fabrice din nou baroni, ca să suporte cheltulele cerute de prelucrarea opiniei publice europene. Koerber părea căzut definitiv în dizgrație, dar vremurile au devenit atît de aspre, încît A(ltețele) I(mperiale) și-au adus aminte de talentul său de prestidigitator și, sperînd că va găsi acum miliardele așa cum găsea altădată sutele de mii, l-au readus pe scenă.

Din nou îngrijorare din cauza Italiei și temeri în legătură cu Constantinopolul, care nu mai este inexpugnabil dacă, după ce i-au fost distruse forturile, ar putea fi debarcați acolo o sută de mii de oameni care să țină piept trupelor turcești.

2 martie. — Se spune la Viena că dacă Franța și Anglia s-au hotărît să încerce a forța strîmtorile (și au reușit să producă stricăciuni forturilor exterioare de la Sedul-Bahr și Kum-Kaleh, să arunce în aer fortificațiile de frontieră de

Joseph permisesse contesei Pauline Sándor și fiicei sale Clémentine să-și adauge la numele de familie pe acela al defunctului ei soț și să folosească stema reunind blazoanele celor două familii. La curtea de la Tuilleries (soțul ei fusese ambasador la Paris din 1859 pînă în 1870, cînd a ajutat-o pe împărăteasa Eugenia să fugă), Pauline Metternich strălucea prin spiritul ei, iar la Viena avea să-și cîștige o mare popularitate prin opere de binefacere. A publicat amintiri, sub titlul *Geschehenes, Gesehenes, Erlebtes* (Întimplate, văzute, trăite) (1920), în altele (*Eclairs du passé, 1859—1870*, Viena, 1922) evocînd perioada ei pariziană și prietenia cu împărăteasa Eugenia.

²³³ V. nota 182.

²³⁴ V. nota 180.

²³⁵ Cazual: ansamblul beneficiilor variabile care se adaugă unui venit fix.

²³⁶ Arhiducesa *Marie-Valérie-Mathilde-Amélie* (1868—1924) era cel mai mic dintre cei trei copii pe care-i avusese Franz Joseph cu împărăteasa Elisabeta a Austriei. Căsătorită din 1890 cu Franz-Salvator, prinț imperial și arhiduce de Austria, ea adusese pe lume, între 1892 și 1906, nouă copii (patru băieți și cinci fete).

la Neohori și să înainteze pînă la farul interior de la Karafonia²³⁷), cauza ar fi fost amenințarea Rusiei de a încheia pace separată. Adevărul e, mai curînd, că Rusiei îi este greu să-și tranziteze mărfurile, din cauza cercului de fier care o împiedică să ajungă la vreun port maritim. Căci Marea Baltică se află sub supravegherea germanilor, Arhanghelskul este închis din cauza ghețurilor, țărmul asiatic este prea departe și dacă rușii dispun încă de foarte mulți oameni, în schimb armele și munițiile nu pot fi aduse în acest vast imperiu tocmai din cauza lipsei unor astfel de ieșiri. Este singura explicație a acestei expediții îndrăznețe, pentru că Dardanelele, oricum întărite și socotite inexpugnabile, trebuie să fi fost și mai mult fortificate de germani, socotiți maștri în arta războiului.

Altă noutate senzațională : sîrbii ar ceda Greciei Monastirul și Ohrida²³⁸, cu condiția ca ea să le dea un ajutor eficace împotriva bulgarilor și austrieilor...

Turcii ar avea 50.000 de oameni pe țărmul Europei și 50.000 pe cel asiatic, drept care se spune că aliații²³⁹ au pregătit și ei un corp expediționar pentru a fi debarcat pe una din cele două coaste. Ministrul Albaniei²⁴⁰ și Khedivul²⁴¹, care m-au vizitat recent, spuneau că, în ciuda dificultăților imense ale aventurii, perspectiva era amenințătoare și că... cine știe dacă populația turcă, sub imperiul panicii, nu ar ușura misiunea Antantei răscolindu-se și cerînd capitularea în fața amenințării tunurilor.

Luat masa la noi 3 zile perechea Quaranta de Jullino (Madeleine Lahovary și cu soțul ei) ... Sînt radioși și ne-au spus o groază de anecdote de la București, între altele de căsătoria năstrușnică și fabuloasă a contelui (A. de) Monteforte, însărcinatul cu afaceri al Persiei, care este de origine italian, are însă cetățenie austriacă și, în fine, reprezintă interesele Persiei la București... Bietul indigent, atît de prost plătit de guvernul său încît era cazat (pe veresie) la hotel Boulevard, unde nu avea alt angajament decît cel de pianist, artă în care, cei drept, excelează, pentru a-i mai reține în local pe călătorii care și-au luat masa, — nefericitul acela a luat în căsătorie o tînără cu o rentă de 150.000 de franci și care îl adoră. Marie Nicole Darvari, care a mijlocit mariajul, îi spusese că ai să ai un automobil, un pian magnific și ai să poți juca bridge la mize grase, căci în definitiv nu poți să ai chiar tot ce-ți dorești : „Fiîndcă să știi că e scundă, grasă și cam vitregită de natură“. Dar și mai amuzantă a fost replica viitorului soț : „Nu știu cum li s-o fi pîrînd altora, dar eu unul aș zice pur și simplu că-i urită“.

(Va urma)

²³⁷ Toponimelor turcești le-am păstrat grafia franceză (engleză) întrebunțată și de presa românească a timpului. Este interesant de observat că autoarea jurnalului a folosit-o pe aceasta și nu pe cea germană, deosebită întrucîtva, deși ultima îi era mai la îndemînă.

²³⁸ *Bitolia*, sau Bitola, Bitolj (Monastir), principalul oraș al fostului vilaiet turcesc Monastir. Populație aromână. În 1913 a revenit Serbiei. Face parte din R. S. F. Iugoslavia. *Ohrida*, sau Ohrid, altă localitate din Macedonia sîrbească.

²³⁹ Puterile Antantei.

²⁴⁰ *Sureya Bey* Vlora.

²⁴¹ Prințul *Huseyn Kamîl*, Khediv și sultan al Egiptului (proclamat la 18 decembrie 1914, odată cu instituirea protectoratului Angliei asupra Egiptului).